

Παιδαγωγική Κοινωνικής Δικαιοσύνης – Μέρος Β΄

Παιδαγωγική Κοινωνικής Δικαιοσύνης και Τεχνολογίες Αιχμής

Καθώς η εκπαιδευτική διαδικασία μετασχηματίζεται από τις ψηφιακές τεχνολογίες, αναδύεται η ανάγκη ενσωμάτωσης των αρχών της κοινωνικής δικαιοσύνης στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό. Οι τεχνολογίες αιχμής, και ιδίως η Τεχνητή Νοημοσύνη (ΤΝ), παρά τις δυνατότητες που προσφέρουν για εξατομίκευση και ενίσχυση της μάθησης, ενδέχεται να επιτείνουν υφιστάμενες ανισότητες,

αναδύοντας νέες μορφές αποκλεισμού όπως:

- Το ψηφιακό χάσμα (digital divide), δηλαδή η άνιση πρόσβαση σε ψηφιακά εργαλεία, τόσο μεταξύ χωρών όσο και εντός των κοινωνιών.
- Η γλωσσική καταπίεση και αποκλεισμός, δηλαδή, οι τεχνολογίες είναι σχεδιασμένες μονογλωσσικά ή με βάση κυρίαρχες γλωσσικές ποικιλίες.
- Οι ανισότητες στην τεχνολογική εκπαίδευση, η έλλειψη δηλαδή δεξιοτήτων σε μαθητές και μαθήτριες και εκπαιδευτικούς που ανήκουν σε μειονεκτούσες κοινωνικές ομάδες.
- Οι αλγόριθμοι που εκπαιδεύονται με μεροληπτικά δεδομένα ενδέχεται να αναπαράγουν και ενισχύσουν κοινωνικά και άλλα στερεότυπα, οδηγώντας σε άνιση μεταχείριση μαθητών με βάση τη γλώσσα, την εθνοπολιτισμική τους ταυτότητα ή άλλα χαρακτηριστικά.
- Η χρήση αυτοματοποιημένων συστημάτων αξιολόγησης χωρίς παιδαγωγικά, πολιτισμικά και άλλα κριτήρια μπορεί να αποκλείσει μαθητές από ίσες ευκαιρίες μάθησης, ιδίως όταν δεν λαμβάνονται υπόψη οι διαφορετικές ανάγκες και εμπειρίες τους.

Οι αρχές της **Παιδαγωγικής της Κοινωνικής Δικαιοσύνης** παρέχουν ένα κριτικό πλαίσιο για την ενσωμάτωση της τεχνητής νοημοσύνης στην εκπαιδευτική πράξη. Ενδεικτικά:

- **Ισότητα στην πρόσβαση:** Όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως φύλου, κοινωνικού-οικονομικού υπόβαθρου, πολιτισμικού ή άλλω, πρέπει να έχουν **καθολική πρόσβαση στα ψηφιακά εργαλεία και τις τεχνολογίες Τεχνητής Νοημοσύνης**. Δεν μπορούμε να μιλάμε για εκπαίδευση με τεχνητή νοημοσύνη αν υπάρχουν παιδιά που δε διαθέτουν σύνδεση στο διαδίκτυο ελλιπή ή καθόλου πρόσβαση σε εξοπλισμό. Αυτή η αρχή υπογραμμίζει τη σημασία της συμπερίληψης και της ισότητας, ώστε η ΤΝ να λειτουργεί ως δημόσιο αγαθό που ενδυναμώνει όλα τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών από μειονεκτούσες κοινωνικές ομάδες.

Κροτσέτη Λίνα, Μάιος 2025

- **Κριτική συνείδηση:** Η εκπαιδευτική χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης δεν πρέπει να γίνεται άκριτα. Οι μαθητές και οι μαθήτριες χρειάζεται να αποκτούν δεξιότητες κατανόησης και ανάλυσης των αλγοριθμικών προκαταλήψεων που συχνά ενσωματώνονται στα ψηφιακά εργαλεία. Για παράδειγμα, ποιες γλώσσες αναγνωρίζονται από τις φωνητικές εντολές και ποιες αγνοούνται; Ποια ονόματα θεωρούνται “τυπικά” από τα συστήματα και ποια όχι; Ή, σκεφτείτε τις εικόνες που δημιουργούνται από εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης: ακόμη κι όταν δεν δίνουμε πληροφορίες για το φύλο ή την πολιτισμική προέλευση, πολλές φορές παράγονται μόνο λευκά, αρρενωπά πρόσωπα. Αυτό δείχνει ότι ακόμα και οι «ουδέτερες» τεχνολογίες δεν είναι τόσο ουδέτερες τελικά. Αυτά δεν είναι απλές τεχνικές λεπτομέρειες – είναι ζητήματα εκπαιδευτικής και κοινωνικής δικαιοσύνης. Η ανάπτυξη κριτικής ψηφιακής σκέψης είναι σήμερα απαραίτητη παιδαγωγική προτεραιότητα.
- **Ο αυτοκαθορισμός των υποκειμένων:** Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν πρέπει να σχεδιάζεται από πάνω προς τα κάτω, χωρίς τη συμμετοχή αυτών που αφορά. Οι μαθητές και οι μαθήτριες –ως υποκείμενα της εκπαιδευτικής διαδικασίας– έχουν το δικαίωμα να ορίζουν ενεργά τη θέση τους, να εκφράζουν δηλαδή απόψεις, να αξιολογούν τα εργαλεία που χρησιμοποιούν και, όπου είναι δυνατόν, να συμβάλλουν στη δημιουργία ή προσαρμογή τους.

Αυτό ενισχύει την αίσθηση ταυτότητας, αυτονομίας και συμμετοχής, και βοηθά τα παιδιά να νιώθουν ότι η τεχνολογία δεν τους επιβάλλεται, αλλά διαμορφώνεται μαζί τους. Είναι ένα ουσιαστικό βήμα προς ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον που σέβεται και όλη τη μαθητική κοινότητα.

Σχεδιάζοντας με γνώμονα την Παιδαγωγική της Κοινωνικής Δικαιοσύνης

Ένα πρακτικό πλαίσιο για την εφαρμογή της Παιδαγωγικής της Κοινωνικής Δικαιοσύνης στην ψηφιακά υποστηριζόμενη μάθηση είναι το μοντέλο PPI (Planning – Personalization – Implementation), που προτείνουν οι Muñoz-Basols και συνεργάτες. Πρόκειται για ένα εργαλείο εκπαιδευτικού σχεδιασμού με τη χρήση τεχνολογίας, το οποίο ευθυγραμμίζεται άμεσα με τις αρχές της Παιδαγωγικής της Κοινωνικής Δικαιοσύνης:

■ **Πρώτο στάδιο: Planning – Σχεδιασμός.**

Η διαδικασία ξεκινά με μια εμπεριστατωμένη ανάλυση των κοινωνικών ανισοτήτων και των εμποδίων πρόσβασης στο ψηφιακό περιβάλλον, καθώς και με την καταγραφή των γλωσσικών και πολιτισμικών προφίλ των μαθητών και μαθητριών. Ο σχεδιασμός δεν απευθύνεται σε μια αφηρημένη «μέση τάξη», αλλά ανταποκρίνεται στις πραγματικές

Κροτσέτη Λίνα, Μάιος 2025

ανάγκες και ιδιαιτερότητες των παιδιών που συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία.

■ **Δεύτερο στάδιο: Personalization – Εξατομίκευση.**

- Η διδασκαλία προσαρμόζεται στα πολιτισμικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά των μαθητών και μαθητριών. Η εξατομίκευση εδώ δεν περιορίζεται στην τεχνολογική έννοια της «προσωποποιημένης μάθησης», αλλά περιλαμβάνει την ουσιαστική συμπερίληψη και την αναγνώριση της ταυτότητας κάθε παιδιού, ενισχύοντας την αίσθηση του ανήκειν και της αποδοχής.

■ **Τρίτο στάδιο: Implementation – Εφαρμογή.**

Η Τεχνητή Νοημοσύνη και τα ψηφιακά εργαλεία δεν χρησιμοποιούνται απλώς επειδή είναι σύγχρονα, ελκυστικά ή εντυπωσιακά. Η χρήση τους γίνεται με παιδαγωγικούς στόχους, όπως η ενδυνάμωση, η συμμετοχή και η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης. Η τεχνολογία λειτουργεί ως μέσο για την επίτευξη αυτών των στόχων και όχι ως αυτοσκοπός.

Επιπλέον, ακολουθούν ορισμένες **παιδαγωγικές συστάσεις για τους/τις εκπαιδευτικούς**, με τις οποίες επιδιώκεται η ενσωμάτωση της Παιδαγωγικής της Κοινωνικής Δικαιοσύνης στη διδακτική πρακτική στο πλαίσιο του ψηφιακού μετασχηματισμού της εκπαίδευσης:

- Καλλιεργούμε στους μαθητές **ψηφιακό και αλγοριθμικό γραμματισμό**. Δηλαδή, δεν τους μαθαίνουμε απλώς να «πατάνε σωστά κουμπιά», αλλά να καταλαβαίνουν πώς λειτουργούν οι τεχνολογίες και πώς επηρεάζουν τη γνώση, την ταυτότητα και τις σχέσεις.
- Χρησιμοποιούμε την Τεχνητή Νοημοσύνη ως **εργαλείο δημιουργίας, όχι μόνο κατανάλωσης**. Οι μαθητές μπορούν να τη χρησιμοποιούν για να παράγουν περιεχόμενο — να γράφουν, να αναστοχάζονται, να ερμηνεύουν. Δεν αρκεί να «παίρνουν απαντήσεις».
- Μαθαίνουμε μαζί με τους μαθητές πώς να **εντοπίζουμε και να αξιολογούμε τις προκαταλήψεις** σε εργαλεία ΤΝ, όπως το ChatGPT ή τα αυτόματα συστήματα ανατροφοδότησης κοκ. Όταν ένα σύστημα δίνει την ίδια απάντηση σε όλους, ή αγνοεί κάποιες γλώσσες, αυτό πρέπει να το συζητάμε στην τάξη.
- Δημιουργούμε **θεματικά μαθήματα** που φέρνουν κοντά την κοινωνική δικαιοσύνη και την τεχνολογία. Η σύνδεση αυτή δεν είναι τεχνική, αλλά αξιακή: η τεχνολογία οφείλει να υπηρετεί την ισότητα, τη δημοκρατία και τον διάλογο. Για παράδειγμα: *Ποιος ελέγχει τις πληροφορίες που βλέπουμε και ακούμε online; Ποιος προγραμματίζει την ΤΝ; Τι αξίες φέρνει μαζί της;*

Κροτσέτη Λίνα, Μάιος 2025

- Δίνουμε χώρο στους μαθητές και στις μαθήτριες να **συμμετέχουν στον σχεδιασμό των ψηφιακών δραστηριοτήτων**. Δεν φτιάχνουμε δραστηριότητες και υλικό για τα παιδιά χωρίς τα παιδιά. Τα παιδιά είναι τα πρόωρα που θα μας δείξουν πώς χρησιμοποιείται η τεχνολογία με νόημα και φαντασία.

Κλείνοντας, η Παιδαγωγική της Κοινωνικής Δικαιοσύνης δεν αποτελεί απλώς ένα σύνολο θεωριών, αλλά έναν τρόπο να αντιλαμβανόμαστε τη μάθηση, τις σχέσεις και τον ρόλο μας μέσα στο σχολείο. Είναι ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται, ερμηνεύεται και βιώνεται το εκπαιδευτικό γίγνεσθαι, με στόχο τη δημιουργία συμπεριληπτικών μαθησιακών περιβαλλόντων, όπου κάθε παιδί έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει ισότιμα, να εκφράζεται ελεύθερα και να αναγνωρίζεται. Σε ένα περιβάλλον όπως τα Κέντρα Καινοτομίας, όπου η τεχνολογία καλείται να υπηρετήσει τη μάθηση, η Παιδαγωγική της Κοινωνικής Δικαιοσύνης λειτουργεί ως πυξίδα: μας υπενθυμίζει ότι κάθε καινοτομία στην εκπαίδευση έχει αξία μόνο όταν δίνει χώρο σε κάθε παιδί να μάθει, να συνδεθεί και να ακουστεί.

Βιβλιογραφία

- Aristotle. (2009). *Nicomachean Ethics* (W.D. Ross, Trans.). Oxford University Press.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. Macmillan.
- Gholami, R., & Costantini, G. (2024). *Educating for living diversity: 'Migrant' identities, belonging and community-centred pedagogies for social justice*. *British Educational Research Journal*, 51(1), 25–48.
- Muñoz-Basols, J., Parra, M. L., & Hayes, C. (2025). *Technology-mediated language teaching: From social justice to artificial intelligence*. Routledge.
- Wei, L. (2024). Transformative pedagogy for inclusion and social justice through translanguaging, co-learning, and transpositioning. *Language Teaching*, 57(2), 203–214.
- Dover, A. G. (2009). Teaching for social justice and K–12 student outcomes: A conceptual framework and research review. *Multicultural Education*, 16(3), 22–27.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Continuum.
- Kumashiro, K. K. (2000). Toward a theory of anti-oppressive education. *Review of Educational Research*, 70(1), 25–53.
- Sleeter, C. E., & Grant, C. A. (2008). *Making choices for multicultural education: Five approaches to race, class, and gender* (6th ed.). Wiley.
- Giavrimis, P., & Dimitriadou, S. (2023). Interculturality in Greek Education: Practices and Challenges of Implementation. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 10(3), 72–88.

Κροτσέτη Λίνα, Μάιος 2025

Li, W. (2023). Transformative pedagogy for inclusion and social justice through translanguaging, co-learning, and transpositioning. *Language Teaching*, 57(2), 203–214.

